

**Бугайчук Костянтин Леонідович,
кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії з проблем
протидії злочинності Навчально-наукового
інституту підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної міліції
Харківського національного університету
внутрішніх справ**

ДИСТАНЦІЙНЕ ТА ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАННЯ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ, СПІВВІДНОШЕННЯ

Анотація. *Статтю присвячено дослідженню походження та змісту термінів «електронне навчання» та «дистанційне навчання». На підставі аналізу наукових розробок вітчизняних і закордонних фахівців автором виділені основні ознаки електронного та дистанційного навчання: в електронному та дистанційному навчанні використовуються електронні пристрої (комп'ютери, ноутбуки, електронні рідери і т. ін.), інформаційно-комунікаційні технології доставки навчального контенту та організації взаємодії учасників навчального процесу, зокрема й Інтернет, а навчальний контент має цифрову форму. Увагу приділено й місцю мобільного навчання у структурі електронного та дистанційного навчання, представлено оригінальну схему співвідношення зазначених явищ.*

Ключові слова: *електронне навчання, дистанційне навчання, мобільне навчання, e-learning.*

Бугайчук Константин Леонидович

ДИСТАНЦИОННОЕ И ЭЛЕКТРОННОЕ ОБУЧЕНИЕ: СУЩНОСТЬ, ОСОБЕННОСТИ, СООТНОШЕНИЕ

Аннотация. *Статья посвящена исследованию происхождения и содержания терминов «электронное обучение» и «дистанционное обучение». На основании анализа научных разработок отечественных и зарубежных специалистов автором выделены основные признаки электронного и дистанционного обучения: в электронном и дистанционном обучении используются электронные устройства (компьютеры, ноутбуки, электронные ридеры и т.д.), информационно-коммуникационные технологии доставки учебного контента и организации взаимодействия участников учебного процесса, в том числе и Интернет, а учебный контент имеет цифровую форму. Уделено внимание и месту мобильного обучения в структуре электронного и дистанционного обучения, представлена оригинальная схема соотношения указанных явлений.*

Ключевые слова: *электронное обучение, дистанционное обучение, мобильное обучение, e-learning.*

DISTANCE AND E-LEARNING: ESSENCE, FEATURES, CORRELATION

Resume. *The article is devoted to the study of the origin and meaning of the term «e-learning» and «distance learning». Based on a review of scientific developments of domestic and foreign experts the author highlights the main features of electronic and distance learning: the electronic and distance learning using electronic devices (computers, laptops, e-readers, and so on), information and communication technologies deliver educational content and organization interaction between the participants of the educational process, including the Internet, and learning content is digital. Special attention is paid to the place of mobile learning in the structure of the electronic and distance learning, provided the original scheme of the relation of these phenomena.*

Key words: *e-learning, distance learning, mobile learning.*

Постановка проблеми

Актуальність теми дослідження. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та застосування їх можливостей в освітній галузі зумовили виникнення різних організаційних форм навчального процесу. Серед таких термінів найчастіше вживаються «електронне навчання» та «дистанційне навчання». На території країн СНД сьогодні все частіше використовується термін «електронне навчання» або «e-learning». Проте в країнах Північної Америки та Західної Європи цей термін застосовується вже давно. Він інтегрує низку термінологічних понять у сфері застосування сучасних інформаційних та комунікаційних технологій в освіті, таких як мультимедіа, навчання на основі web-технологій, online навчання і т. ін. Інколи він асоціюється з терміном «дистанційне навчання», завдяки чому в науковому середовищі виникають різні погляди на його зміст. Отже, спробуємо розібратися у їх співвідношенні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням сутності дистанційного та електронного навчання в свій час присвячували публікації вітчизняні та закордонні фахівці В. Биков, М. Голишева, В. Кухаренко, В. Олійник, В. Рудінський, А. Соловов, С. Доунс, Т. Каррер, К. Рупеш та ін. Проте швидкі зміни в інфраструктурі навчального процесу, розвиток сфери застосування сервісів web 2.0 спонукають нас по-новому поглянути на співвідношення електронного та дистанційного навчання.

Мета публікації — аналіз базових дефініцій, складових елементів, особливостей та співвідношення понять «електронне навчання» та «дистанційне навчання».

Виклад основного матеріалу

Вперше (у професійному середовищі) термін e-learning (електронне навчання) вжито в жовтні 1999 р. в Лос-Анджелесі на семінарі CBT Systems. Це був період, коли розповсюдження технологій Internet приводило до витіснення комп'ютерних курсів на CD-ROM або автономних навчальних програм у комп'ютерних класах. Цими технологіями було набагато легше і дешевше охопити персонал територіально розподілених

організацій будь-якого масштабу¹⁰. Підкреслимо, що на сьогодні існує багато визначень електронного навчання (e-learning) та його відмінностей від дистанційного, причому одні автори вважають ці поняття рівнозначними, а інші — такими, що доповнюють один одного.

М. Моїсеєва говорить про електронне навчання в контексті використання технологій Інтернету в навчальному процесі, де реалізуються педагогічні технології³. Р. Edelson, V. Pitman та інші дослідники розглядають його як online навчання¹¹. Badrul Khan визначив e-learning як «...використання нових інформаційних технологій, технологій мультимедіа і Інтернету в процесі навчання⁸. Деякі автори під електронним навчанням також мають на увазі різні форми освіти за допомогою комп'ютерних технологій і різних сучасних засобів зв'язку і телекомунікацій. Причому використовуватися вони можуть й у стінах університету, не маючи на увазі обов'язкове освоєння навчального матеріалу на великій відстані і в повному відриві від традиційного навчального процесу². Alastair Creelman визначає електронне навчання як підхід до викладання і навчання на базі освітньої прикладної моделі або її частини, що заснований на використанні електронних засобів та пристроїв як інструмент для поліпшення доступу до навчання, спілкування і взаємодії, який сприяє прийняттю нових шляхів порозуміння і розвитку навчання⁹.

Існує думка про те, що термін «електронне навчання» насправді загальний термін, який охоплює широкий набір електронних освітніх програм і процесів, таких як: веб-орієнтоване навчання, комп'ютерне навчання, віртуальні класи. Воно включає в себе доставку контенту через мережі, аудіо-і відеозаписи, супутникове мовлення, інтерактивне телебачення, CD-ROM. Електронне навчання може бути використано в поєднанні з очним навчанням, в цьому випадку звичайно використовується термін «змішане навчання»¹⁴. Derek Stockley підкреслює, що основною особливістю електронного навчання є те, що воно передбачає використання комп'ютера або електронних пристроїв (наприклад, мобільний телефон) для здійснення навчання та доставки навчальних матеріалів¹³. Marc Rozenberg говорить про e-Learning як про використання Інтернет-технологій для надання широкого спектра рішень, що забезпечують підвищення знань та продуктивності праці. На його думку, електронне навчання базується на таких принципах: робота здійснюється в мережі,

¹⁰ Cross J. Hamilton I. The DNA of e-Learning [електронний ресурс] / J. Hamilton Cross. — Режим доступу : <http://internettime.com/Learning/articles/DNA.pdf>

³ Интернет-обучение: технологии педагогического дизайна / под ред. М. В. Моисеевой. — М.: Изд. дом «Камерон», 2004. — 216 с.

¹¹ e-Learning : Educational resources information center [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.calpro-online.org/eric/docs/tia00108.pdf>

⁸ adrul Khan A framework for e-Learning / Khan Badrul. — [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bookstoread.com/framework>

² електронне навчання у додатковій професійній освіті: електронний портал наукових статей «Стаття» [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://stattja.pp.ua/index.php?newsid=3430>

⁹ reelman Alastair What is e-Learning ? [електронний ресурс] / Alastair Creelman. — Режим доступу : <http://acreelman.blogspot.se/2012/04/what-is-e-learning.html>

¹⁴ hat is e-Learning? AADM Consulting and e-Learning Solutions [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.aadm.com/moreinfo.htm>

¹³ tockley Derek What is e-Learning? [електронний ресурс] / Derek Stockley. — Режим доступу : <http://derekstockley.com.au/elearning-definition.html>

доставка навчального контенту кінцевому користувачу здійснюється за допомогою комп'ютера з використанням стандартних Інтернет-технологій¹².

З наведених визначень можна зробити декілька попередніх висновків. В електронному та дистанційному навчанні використовуються електронні пристрої (комп'ютери, мобільні телефони і т. ін.), інформаційно-комунікаційні технології доставки навчального контенту, зокрема й Інтернет, а навчальний контент має цифрову форму.

Фахівці в галузі освіти використовують ці поняття в двох аспектах: як синоніми та як взаємодоповнювальні. Так, для Б. Шуневича ці поняття є синонімічними⁷. Такої ж думки дотримуються фахівці сайту mob21.com «...спочатку під електронним навчанням малося на увазі навчання за допомогою комп'ютерів, але по мірі розвитку комп'ютерної та Інтернет-технологій e-learning обрив додатковими значеннями: віддалене навчання, дистанційне навчання, віртуальне навчання» та ресурсу elearning.com.ua: «...e-learning (електронне або дистанційне навчання) — це навчання співробітників з використанням Інтернету або Інтранету та комп'ютерів»¹¹.

Натомість в нормативно-правових актах Російської Федерації відокремлюють терміни «електронне навчання» та «дистанційні освітні технології», з чого можна зробити висновок про те, що законодавець розрізняє ці явища за ознакою інваріантності розташування учасників навчального процесу: «Під електронним навчанням розуміється організація освітнього процесу із застосуванням інформації, що міститься в базах даних і використовується під час реалізації освітніх програм, що забезпечують її опрацювання із застосуванням інформаційних технологій, технічних засобів, а також інформаційно-телекомунікаційних мереж, що здійснюють передачу по лініях зв'язку зазначеної інформації та взаємодію учасників освітнього процесу. Під дистанційними освітніми технологіями розуміються освітні технології, реалізовані в основному із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних мереж за опосередкованою (на відстані) взаємодією учнів і педагогічних працівників»⁴. На відміну від росіян в Україні нормативно визначено тільки термін «дистанційне навчання», як індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій⁵.

Положення підкреслює, що на відміну від «класичного e-learning» в сучасному дистанційному навчанні викладач є наставником і координатором процесу індивідуального навчання кожного студента. Вагомішою стає самостійна робота студента та її ефективність, що безпосередньо залежать від вмотивованості й умов організації його

¹² Paula Elizabeth Sanderson Book review: e-Learning: strategies for delivering knowledge in the digital age [електронний ресурс] / Elizabeth Sanderson Paula. — Режим доступу : <http://www.qou.edu/arabic/researchProgram/eLearningResearchs/eLearningStrategiesDelivering.pdf>

⁷ Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та північної Америки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Б. І. Шуневич. — К., 2008. — 517 с.

¹¹ e-Learning : Educational resources information center [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.calpro-online.org/eric/docs/tia00108.pdf>

⁴ Об образовании: Закон Российской Федерации от 10.07.1992 г., № 3266-1 [електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.consultant.ru/popular/edu/43_2.html#p431

⁵ Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р., № 466 [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>

роботи навчальним закладом. Обов'язковою процедурою в створенні дистанційних курсів має бути їх атестація навчальним закладом, що передбачає багатопланову експертизу, зокрема технічних, методичних, змістовних аспектів курсу.

Взагалі ж на теренах СНД термін «e-learning» частіше використовують представники корпоративного сектору, а «дистанційне навчання» — академічного. Це пояснюється тим, що в корпоративному секторі переважно використовуються електронні курси, побудовані за слайдовою технологією з використанням переважно тестових завдань, як контрольного заходу і «взаємодії» слухача тільки з програмою, а не викладачем (тренером). До того ж в корпоративному навчанні розповсюджені «коробочні навчальні курси», які по своїй суті являють собою навчальний матеріал на електронних носіях (CD-ROM) із супутніми методичними рекомендаціями.

Представники бізнес-компаній та фахівці у корпоративному електронному навчанні Російської Федерації визначають e-(lectronic) learning як засоби, за допомогою яких ми отримуємо доступ до навчальних матеріалів. Це можуть бути web-технології (online-навчання), або мультимедійні платформи CD-ROM або DVD (offline-навчання). Крім того, для позначення ролі Інтернету в цьому процесі вони застосовують термін «web-oriented training». У цій галузі електронне навчання використовується для реалізації відповідних HR-функцій: віддалений відбір претендентів на вакансії підприємства за підсумками відбіркового навчання; забезпечення вступного навчання; забезпечення коригувального навчання; просування продукту або послуги; підтримка організаційних ініціатив та акцій; планове навчання географічно віддаленого персоналу; післятренінговий супровід; стандартизація навчання; навчання з використання програмного забезпечення тощо.

Ось як описується стандартний процес електронного навчання в корпоративному секторі: «Учень отримує доступ до веб-сайту з розміщеним там навчальним матеріалом, який він може переглядати в будь-який зручний йому час 24 години на добу, 7 днів на тиждень. Доступ до веб-сайту здійснюється з використанням індивідуального пароля, що забезпечує захист інформації. Для кожного співробітника залежно від його ролі в компанії і рівня знань і навичок може бути створений індивідуальний навчальний план, який збирається з різних навчальних модулів. Щоб упевнитися, що матеріал буде вивчено, встановлюються граничні терміни його проходження, які контролюються за допомогою програмного забезпечення. Співробітник може бути проатестований на знання кожного аспекту матеріалу. Його взаємодія з навчальним матеріалом також відстежується. З огляду на те, що навчальний матеріал розміщений централізовано, він легко оновлюється і поширюється, на відміну від друкованого матеріалу»⁶.

Такий підхід колег бере свій початок від концепції (технології) програмованого (автоматизованого, комп'ютерного) навчання. Автори цієї ідеї американські вчені Н. Краудер, Б. Скиннер, С. Прессі. Значний вклад в цю теорію внесли й вітчизняні вчені П. Гальперін, Л. Линда, А. Матюшкин, Н. Тализіна. Основним його принципом є передавання змісту навчального матеріалу невеличкими логічно завершеними частинами. Часто-густо навчальну інформацію учні отримують не від вчителя, а з програ-

⁶ Что такое e-Learning? [электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.elearning.com.ua/about-elearning/what-is-elearning>

мованого посібника або дисплея комп'ютера (комп'ютерної програми). Б. Скінер сформулював принципи програмованого навчання:

- подавати інформацію невеличкими дозами;
- формулювати завдання для перевірки (для контролю й оцінки засвоєння кожної порції пропонованої інформації);
- пред'являти відповіді для самоконтролю;
- давати вказівки залежно від правильності відповіді.

Отже, зміст кожної теми розбивається на окремі, логічно закінчені частки навчальної інформації — елементи інформації, які розміщуються в певній послідовності, що визначається логікою навчальної програми. Якщо учень (слухач) виконав певні навчальні дії, спрямовані на засвоєння певного елемента, йому пропонується завдання, на яке він має дати відповідь. Це завдання за змістом відповідає тільки цьому елементу інформації. Якщо він вибрав правильний варіант, йому дозволяється приступити до засвоєння наступного елемента інформації. Якщо вибір відповіді був неправильним, тобто, якщо учень вибрав неправильну відповідь, йому пропонують ще попрацювати над цим елементом або звернутися до інших джерел інформації (підручник, додаткова література), які можуть допомогти правильно зрозуміти цей елемент знань. Функцію керівництва в цьому процесі виконує сама навчальна програма. Така модель навчання отримала назву e-learning 1.0. На наш погляд, недоліком такої технології є те, що фактично учень (слухач) залишався наодинці з комп'ютером (навчальною програмою), а взаємодія із викладачем замінювалася «діалогом» із програмою. Хоча можна зазначити, що саме в таких курсах може проявлятися педагогічна майстерність викладача, що створює їх, адже він має на високому дидактичному рівні побудувати інтерактивні сценарії, визначити стратегію викладу матеріалу, підібрати навчальні завдання, що контролюють без його участі досягнення навчальних цілей.

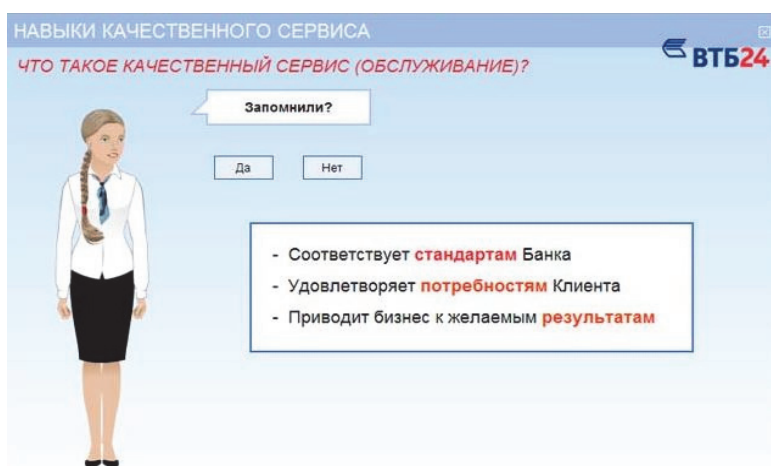


Рис. 1. «Корпоративний електронний курс банку ВТБ»¹

Згодом, по мірі розвитку комунікаційної складової комп'ютерних мереж, ідея комп'ютерного (програмованого) навчання дещо трансформувалася. Вже викладач

¹ Бугайчук К. Л. Мобільне навчання: сутність та моделі впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів МВС України [електронний ресурс] / К. Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2012. — № 1. — Режим доступу : <http://bugaychuk.blogspot.com/2012/09/e-learning-vs-distance-learning-vs-m.html>

міг повноцінно брати участь у навчальному процесі. І на відміну від комп'ютерного навчання, коли користувач працює один на один з комп'ютером, до змісту терміна «електронне навчання» стали додавати використання мережевих можливостей: передачу результатів навчання, синхронну навчальну діяльність, консультації та обговорення, обмін досвідом, підтримку викладача і багато іншого. Ці моделі навчання інколи називають e-learning 1.3 або e-learning 2.0, що витікає з широкого використання сервісів web 2.0 у цьому навчальному процесі.

Якщо ж ми проаналізуємо одну зі складових терміна «дистанційне навчання» — «дистанційне», то можемо зробити висновок, що електронне навчання необов'язково має здійснюватися на відстані, наприклад, воно може існувати в аудиторіях навчального закладу, а дистанційне навчання як кореспондентська модель, використовує можливості мережі Інтернет та комп'ютера.

Тобто поняття e-learning ширше і передбачає застосування електронних засобів для навчання в різних формах навчання (денній, заочній) в процесі підвищення кваліфікації, в період самостійної роботи курсантів та слухачів. Дистанційне ж навчання відбувається, коли учасники навчального процесу віддалені від викладача і один від одного та взаємодіють між собою за допомогою електронних засобів у синхронному й асинхронному режимах (електронна пошта, форуми, соціальні мережі, соціальні сервіси, вебінари, скап тощо).

Отже, коли в розрізі електронного та дистанційного навчання говорять тільки про доставку інформації, а інколи й знань та вмінь (!), це уявляється не зовсім вірним. Навчання не зводиться до контенту, а наявність, наприклад, підручника в будь-якій формі і з будь-якою доставкою не гарантує навчання. Навчання — це соціальний процес. І навколо контенту потрібен контекст: вчитель, учні (слухачі, студенти), методи навчання, сценарії навчання і т. ін. Навіть у e-learning 1.0 викладач прописує сценарій взаємодії слухача та курсу, вбудовує інтерактивні блоки, будує адаптивну траєкторію навчального процесу.

Деякі вчені до названих категорій додають і іншу — «мобільне навчання», і також виокремлюють її з електронного навчання. Це пов'язано, насамперед, з тим, що сьогодні мобільні телефони, смартфони, планшети широко використовуються як основні технічні засоби навчального процесу.

Типовими ознаками мобільного навчання є:

- використання мобільних пристроїв (мобільні телефони, ноутбуки, КПК, планшети, електронні читачі «рідери» тощо);
- взаємодія учасників навчального процесу забезпечується та підтримується за допомогою бездротових мереж;
- навчання здійснюється незалежно від часу та місця знаходження його учасників;
- під час здійснення мобільного навчання створюється мобільне інформаційно-освітнє середовище;
- мобільне навчання пов'язане із електронним і дистанційним навчанням.

Апаратними пристроями для мобільного навчання можна назвати: телефони: звичайні мобільні телефони, смартфони, комунікатори; портативні комп'ютери:

ноутбуки, нетбуки, Інтернет-планшети; пристрої зберігання та відтворення інформації: електронні «рідери» (Pocket Book, Amazon Kindle), MP3/MP4 плеєри¹.

На підставі цього маємо зазначити наступне. e-Learning — це навчання за допомогою електронних пристроїв, в ньому вся інформація надається в електронному вигляді. Електронне навчання може використовувати Інтернет для доставки контенту і взаємодії учасників (а може і ні — це «класичний» електронний курс).

Дистанційне навчання (його учасники розподілені в часі та просторі) може відбуватися в двох формах: мережева, що використовує для доставки інформації, навчання і взаємодії Інтернет та кореспондентська, частка якої дуже незначна, наприклад школа ЕШКО <http://eshko.ua>.

Мобільне ж навчання співвідноситься з поняттями дистанційне навчання та електронне навчання наступним чином. Якщо останні два поняття розуміти як окремі, то мобільне навчання має спільні риси з електронним навчанням у питаннях використання «мобільних пристроїв» та бездротових мереж, тому що в «класичному» електронному навчанні ще використовується ПК та провідні мережі, а з дистанційним навчанням поєднується тим, що воно здійснюється у будь-який час, будь-де, причому у навчальному процесі обов'язково має місце взаємодія викладача та слухача. Якщо ці поняття ототожнювати, то мобільне навчання буде одним з підвидів дистанційного навчання або e-learning. У цьому сенсі можна говорити про мобільне електронне навчання, як навчання в класі за допомогою мобільних пристроїв та бездротових мереж і мобільне дистанційне навчання, коли навчальний процес йде за межами навчального закладу, взаємодія відбувається синхронно й асинхронно (онлайн, оффлайн). Ці твердження можна зобразити схематично:



Рис. 2. Співвідношення електронного, дистанційного та мобільного навчання

- електронне навчання може бути не на відстані і не мобільним (навчання на комп'ютерах у класі) — А;
- дистанційне навчання є майже повністю електронним — Б;
- дистанційне навчання може бути не електронним (ЄШКО) — В;
- мобільне навчання є повністю електронним — Г;

¹ Бугайчук К. Л. Мобільне навчання: сутність та моделі впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів МВС України [електронний ресурс] / К. Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2012. — № 1. — Режим доступу : <http://bugaychuk.blogspot.com/2012/09/e-learning-vs-distance-learning-vs-m.html>

- мобільне навчання може відбуватися не на відстані (використання мобільних пристроїв в класі) — Г;
- мобільне навчання може бути на відстані (offline та online) — Д.

Висновки

На сьогодні практично немає сенсу говорити про дистанційне навчання поза телекомунікаційних мереж і електронних пристроїв. До речі, окрім комп'ютера, сьогодні існують й інші технічні засоби — мобільні телефони та планшети, що дають змогу інтегрувати їх у навчальний процес як технічні (електронні) засоби. Вони вже давно уможлиблюють віддалено завантажити навчальну інформацію, організувати спілкування та керувати діяльністю студента і для цього застосовуються відповідні методи навчання. Дистанційне навчання практично повністю відбувається за допомогою мережі Інтернету і з використанням сучасних мережевих сервісів, встановлюваних і доступних через Інтернет/Інтранет (LMS, засоби веб-конференцій, віртуальні світи тощо).

Навіть піонер дистанційного навчання — Відкритий Університет Великої Британії, заснований у 1969 р., наголошує, що він є сучасним електронним університетом, а використання комп'ютерів та Інтернет є обов'язковим елементом навчального процесу. Так, його фахівці зізнаються, що інколи в навчальному процесі ще зберігається друкована продукція та DVD-диски. Але навчальний заклад поступово переходить до використання електронних підручників, віртуальних тренажерів та мікроскопів, віртуальних світів: Second Life. Університет підтримує концепцію відкритих освітніх ресурсів та створив мережу «Open Learn», де у вільному доступі можна знайти безліч навчального контенту, також навчальний матеріал розміщується в мережі і iTunes від Apple: і iTunes University. Отже, нині дистанційне навчання стало практично повністю електронним, тому доцільним буде розуміти його, як похідне від електронного, адже останнє може здійснюватися і недистанційно.

Електронне навчання — це навчання за допомогою електронних пристроїв, в ньому вся інформація надається в електронному вигляді. Електронне навчання може використовувати Інтернет, Інтранет, а також автономні носії інформації для доставки контенту і взаємодії учасників, причому взаємодія учасників може відбуватися в аудиторії, наприклад, комп'ютерний клас. Натомість дистанційне навчання, учасники якого розподілені в часі та просторі, може відбуватися в двох формах: мережева, що використовує Інтернет для доставки інформації, навчання і взаємодії та кореспондентська, яка оперує друкованими джерелами й автономними електронними носіями інформації.

Мобільне навчання має спільні риси як з дистанційним, так і електронним навчанням. З електронним навчанням воно споріднене використанням електронних пристроїв (смартфон, планшет), наявністю електронного контенту, а з дистанційним навчанням тим, що воно здійснюється у будь-який час, будь-де, причому у навчальному процесі обов'язково має місце взаємодія викладача та слухача. Отже, мобільне навчання є складовою (підвидом) електронного навчання.

Перспективи та напрями подальших досліджень

Аналіз еволюції електронного навчання (від e-learning 1.0 до e-learning 2.0), а також особливостей організаційних форм мобільного навчання в контексті розвитку сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Бугайчук К. Л. Мобільне навчання: сутність та моделі впровадження в навчальний процес вищих навчальних закладів МВС України [електронний ресурс] / К. Л. Бугайчук // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2012. — № 1. — Режим доступу : <http://bugaychuk.blogspot.com/2012/09/e-learning-vs-distance-learning-vs-m.html>
2. Електронне навчання у додатковій професійній освіті : електронний портал наукових статей «Стаття» [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://stattja.pp.ua/index.php?newsid=3430>
3. Интернет-обучение: технологии педагогического дизайна / под ред. М. В. Моисеевой. — М. : Изд. дом «Камерон», 2004. — 216 с.
4. Об образовании: Закон Российской Федерации от 10.07.1992 г., № 3266-1 [электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.consultant.ru/popular/edu/43_2.html#p431
5. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 р., № 466 [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
6. Что такое e-Learning? [електронний ресурс]. — Режим доступа : <http://www.elearning.com.ua/about-elearning/what-is-elearning>
7. Шуневич Б. І. Развитие дистанционного навчання у вищій школі країн Європи та північної Америки : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Б. І. Шуневич. — К., 2008. — 517 с.
8. Badrul Khan. A framework for e-Learning / Khan Badrul. — [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bookstoread.com/framework>
9. Creelman Alastair. What is e-Learning ? [електронний ресурс] / Alastair Creelman. — Режим доступу : <http://acreelman.blogspot.se/2012/04/what-is-e-learning.html>
10. Cross J. Hamilton. The DNA of e-Learning [електронний ресурс] / J. Hamilton Cross. — Режим доступу : <http://internettime.com/Learning/articles/DNA.pdf>
11. E-Learning: Educational resources information center [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.calpro-online.org/eric/docs/tia00108.pdf>
12. P. E. Sanderson. Book review: e-Learning: strategies for delivering knowledge in the digital age [електронний ресурс] / E. P. Sanderson. — Режим доступу : <http://www.qou.edu/arabic/researchProgram/eLearningResearchs/eLearningStrategiesDelivering.pdf>
13. Stockley Derek. What is e-Learning? [електронний ресурс] / Derek Stockley. — Режим доступу : <http://derekstockley.com.au/elearning-definition.html>
14. What is e-Learning? AADM Consulting and e-Learning Solutions [електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.aadm.com/moreinfo.htm>

DISTANCE AND E-LEARNING: ESSENCE, FEATURES, CORRELATION

The article studies the origin and meaning of the terms «e-learning» and «distance learning». According to the analysis of scientific development of domestic and foreign experts it is concluded that the electronic and distance learning use electronic devices (computers, mobile telephones), information and communication technologies for the delivery of educational content, including Internet, and educational content is digitized. Emphasized, that educators use these concepts in two ways: as synonyms and as complementariness.

Instead, the laws devoted to the problems of education, separate the terms «e-learning» and «distance education technologies», from which it can be concluded that the legislator distinguishes these phenomena on the basis of invariance of the participants' location of learning process. Determined that e-learning does not have to be at a distance, for example, it can exist in the classrooms of the institution, and distance learning, as a correspondent model, does not always use resources of the Internet and the computer. That is the concept of e-learning is wider and involves the use of electronic means for learning in various forms of learning (intramural, extramural) during professional development, during individual work of students and participants.

Distance learning occurs when participants of the learning process are away from the teacher and from each other and interact with each other through electronic means in synchronous and asynchronous modes (email, forums, social networking, social services, webinars, Skype, etc.). Today in the learning process as the main technical tools are frequently used mobile phones, smartphones, tablets, this has led to the term «mobile learning». Based on this, the author presents an original scheme of relation of electronic distance and mobile learning.

In further studies it is possible to analyze the evolution of e-learning (from e-learning 1.0 to e-learning 2.0), and the characteristics of the organizational forms of mobile learning in the context of modern information and communication technologies.